

RADI DİKİCİ

BİZANS'I ANLAMAK

Remzi Kitabevi

RADI DİKİCİ

Bizans'ı Anlamak

Remzi Kitabevi

BİZANS'I ANLAMAK / Radi Dikici

© Remzi Kitabevi, 2016

Her hakkı saklıdır.

Bu yapıtın aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Editör: Zeynep Atayman

Kapak: Ömer Erduran

ISBN 978-975-14-1727-5

Kitabın basımı 2000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul

Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090

www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Remzi Kitabevi A.Ş. basım tesisleri

100. Yıl Matbaacılar Sitesi, 196, Bağcılar-İstanbul

Sertifika no: 10648

*Başta Hıncal Uluç olmak üzere
Türk gazeteciliğinin büyük
ustalarına...*

İçindekiler

Giriş.....	9
------------	---

I. BÖLÜM

Büyük Konstantin (306-337)

<i>Roma İmparatorluğu'nun Anadolu'daki İlk Başkenti:</i>	
<i>Nikomedia (İzmit)</i>	13
<i>İsa'nın Çarmıha Gerildiği Kutsal Haç (Crux Vera) Nasıl Bulundu</i>	
<i>ve Günümüze Kadar Nerede Saklandı?.....</i>	16
<i>Milion Taşı</i>	25
<i>Bizans İmparator ve İmparatoriçelerinin Mezar Yerleri.....</i>	31
<i>Bizans Tarihinin Tek Filozof İmparatoru: Julianus "Apostate"</i>	34

II. BÖLÜM

Dede ve Torun İmparatorlar

<i>Dede: I. Theodosius: Aşk ve Katliam - Viktoras ve Jamila.....</i>	39
<i>Torun: II. Theodosius</i>	44
<i>Anthemius Surları.....</i>	45
<i>Dünyanın İlk Üniversitesi: Pandidakterion</i>	52

III. BÖLÜM

İstanbul'un Dört Kuruluşu

<i>Şehirlerin Kraliçesinin Doğumu: I. Byzas</i>	57
<i>İkinci Kuruluş: İmparator Septimius Severus</i>	62
<i>Üçüncü Kuruluş: Büyük Konstantin.....</i>	64
<i>Dördüncü Kuruluş: İmparator Jüstinyen ve Theodora</i>	70

IV. BÖLÜM

İmparatoriçe Theodora

<i>Tarihi Değiştiren Minder</i>	77
<i>İmparatoriçe Theodora ve Pornai Sokağı.....</i>	80
<i>Tarihin En Büyük Hukuki Düzenlemesi: "Corpus Juris Civilis"</i>	84
<i>Altın Kapı.....</i>	88
<i>Theodora ve Tarihin En Büyük Salgını.....</i>	90

V. BÖLÜM
İmparator Heraklius (610-641)

<i>Heraklius'un İmparator Oluşu</i>	97
<i>Hıristiyan Âlemi Ağlıyor</i>	110
<i>Bizans'ta Şifa Sanatı ve Baba Heraklius</i>	116
<i>İmparatoriçe Martina</i>	119
<i>Halife Ömer Burada Namaz Kılmıştır</i>	126

VI. BÖLÜM
Hz. Muhammed'in Mektupları

<i>Hazreti Muhammed'in Üç Mektubu</i>	131
---	-----

VII. BÖLÜM
Kesik Burunlu İmparator

<i>Jüstinyen "Rhinotmetus"</i>	141
--------------------------------------	-----

VIII. BÖLÜM
Bizans'ın En Muhteşem Dönemi: Makedonya Hanedanı

<i>Tahta Giden Yol: Güzellik ve Doğurganlık</i>	147
<i>Amorian Hanedanı'nın Sonu Geliyor!</i>	151
<i>Bizans Tahtında Bir Bilge!</i>	164
<i>Heybeliada Ruhban Okulu</i>	176

IX. BÖLÜM
İmparatoriçe Zoe "Porphyrogenita"

<i>Ellisinden Sonra Üç Koca: İmparatoriçe Zoe</i>	181
---	-----

X. BÖLÜM
Haçlı Seferleri ve Komnenus Hanedanı

<i>Haçlı Seferleri</i>	189
<i>Komnenuslar: Baba, Oğul, Torun ve Aleksiad</i>	204
<i>Kaynakça</i>	211
<i>Dizin</i>	213

Giriş

Okurlarımız bu defa çok farklı bir tarih kitabıyla karşı karşıyalar. On bölümlük bu kitapta, her bölümün kendine has hikâyesi anlatıldı. Genel olarak 300'lü yıllardan 1200'lere kadar dönemi kapsayan bu kitabın başlangıç noktası, 13 Eylül 2013 Cuma günü *Sabah* gazetesinde Hıncal Uluç'un köşesinde çıkan "Bütün Yollar Roma'ya Çıkar" yazısı oldu. Daha sonra 2,5 yıl süreyle aynı köşede çıkan yazılarımla devam etti. Konuların çok büyük bölümü Bizans İmparatorluğu tarihiyle ilgiliydi.

Bilindiği gibi gazete yazılarının kendisine has özellikleri vardır. Buna uymak zorundasınız. Bu nedenle yazılara çok kere dipnot koymak ve kaynak göstermek mümkün değildi. Bir hafta önce yazdığımız yazıya devam etmek istiyorsanız, ikinci veya diğer haftalarda bir cümleyle de olsa, zaman zaman okuyucuya hatırlatma yapmak için bir veya birkaç cümle tekrar yazmak durumundasınız. Ayrıca aynı olay, aynı imparator, imparatoriçe ve haneden hakkında farklı tarihlerde ayrı yazıların çıkması söz konusu oluyordu.

Kitabı hazırlarken, önce yazıları, olay (Haçlı Seferleri gibi), imparatorlar (Konstantin, Theodosius), imparatoriçeler (Theodora ve Zoe gibi) veya Hanedan (Makedonya Hanedanı gibi) başlıklar altında topladım, 10 bölüm halinde. Birbirini izleyen yazıları sıraya koyarak yazı başlıklarını çıkardım. Çünkü, böylece okuyucu kesintisiz okuma imkânına kavuşuyordu ve zaten yazının içinde başlıklar vardı. Ayrıca birbirini izleyen yazılardaki tekrarları ayıkladım.

Her hafta hazırladığım yazılarda değişik üsluplar kullanılması kaçınılmazdı. Tüm metnin üslubunu tekleştirdim.

Dipnotları, indeksi, kaynakçayı ekledim.

Kitaptaki yazıların oldukça büyük bölümü tümüyle orijinaldir. Tarih kitaplarında bulmak mümkün değildir. Çünkü, bunları hazırlarken

Bizans hakkında yapılan son araştırmalardan yararlandım. Hatta bu kitabı hazırlarken yeni bilgileri de kitaba koydum veya bazı düzeltmeler yaptım. Velhasıl gazete yazıları olmaktan çıkarıp tarih kitabı haline getirdim. Ayrıca gazetede yayınlanmayan, İsa'nın çarmıha gerildiği Kutsal Haç'ın (*Crux Vera*) řu anda nerede bulunduğuna dair yazıyı da kitaba ekledim.

Kitabın adını *Bizans'ı Anlamak* koydum. Çünkü kitabın içindeki yazıların birçoğunda Bizans'ın günlük hayatını, kişisel ilişkileri, yaşam şeklini ve aile yapısını anlatmak şansım oldu. Birbirinden ilginç olayları anlattım. Keyifle okuyacak ve beğeneceksiniz.

Her şeyden önce, böyle bir kitabın doğmasını sağlayan ve bana köşesini 2,5 yıl süreyle açan ve her yazının giriş kısmına hak edip hak etmediğimi bilemediğim övgü dolu giriş notları koyan Hıncal Uluç'a, yazıların zamanında yetişmesi için her türlü titizliği gösteren Yasemin Sayın'a, imparator ve imparatoriçelerin tablolarını yaparak onlara hayat veren, ayrıca birçok olayı resimleyen ressam Evren Oğuzbalaban'a, danıştığım tıbbi konuları büyük bir titizlikle inceleyen ve o konuda desteğini esirgemeyen Prof. Dr. Akif Akaydın'a, birçok kez yazdığım yazıların kritiğini yapan ve mükemmelleşmesini sağlayan Aysel Hacır'a, kapak kompozisyonunu hazırlayan Ömer Erduran'a, kitabı titizlikle formatlayan Hatice Taş'a, kitabın editörlüğünü yapan, özel dikkati ile mükemmelleştiren Zeynep Atayman'a ve yazıların yayınlandığı süre içinde Türkiye ve dünyanın her köşesinden e-maileriyle bana ulaşan okurlarıma teşekkürlerimi sunarım.

I. BÖLÜM

Büyük Konstantin (306-337)

(Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας)

Roma İmparatorluğu'nun Anadolu'daki
İlk Başkenti: Nikomedia (İzmit)

İsa'nın Çarmıha Gerildiği Kutsal Haç
(*Crux Vera*) Nasıl Bulundu ve
Günümüze Kadar Nerede Saklandı?

Milion Taşı

Bizans İmparator ve
İmparatoriçelerinin Mezar Yerleri

Bizans Tarihinin Tek Filozof İmparatoru:
Julianus "Apostate"

Roma İmparatorluğu'nun Anadolu'daki İlk Başkenti: Nikomedia (İzmit)

Büyük Roma İmparatorluğu'yla ilgili ilk kayıtlara M.Ö. 753 yılında rastlıyoruz. M.S. 284 yılına kadar yani 1037 yıl boyunca imparatorluğun başkenti hep Roma'ydı.

Roma İmparatorluğu'nun Bizans dönemi ise 330 yılında başladı ve 1453 yılında sona erdi. Bu 1123 yıllık dönemde başkent Konstantinople, yani İstanbul'du.

Bu iki rakamı dikkatle gözlemlediğimiz zaman yani 284-330 yılları arasında bir boşluk görülmektedir. Nedense tarih kitaplarının tümünde bu 46 yıllık dönemde Roma İmparatorluğu'nun başkentinin neresi olduğu açık açık zikredilmemektedir.

Roma İmparatorluğu'nda 235 yılından itibaren yukarıda bahsettiğimiz 284 yılına kadar geçen süre içinde tam bir kaos yaşandı. Bu dönemde tam 22 imparator gelip gitti. Ortalama hüküm süreleri 2,5 yıl kadardı. Genellikle imparatoru korumakla görevli olan komutanlar, imparatoru öldürerek yerine geçiyorlar ama kısa bir süre sonra da kendileri aynı akıbete uğruyorlardı.

284 yılında İmparator Numerian, Pers seferi sırasında hastalandı ve İzmit (Nikomedia) önlerine geldiğinde öldü. Ülkedeki karmaşaya son vermek isteyen ordu, süvari birlikleri komutanı Diokletian'ı imparator ilan etti ve taç giyme töreni de 1 Nisan günü Nikomedia'da (İzmit) yapıldı.

Diokletian imparatorlukta son yirmi yılda yaşanan tüm karmaşanın şahidi olmuştu. İlk iş olarak askeri komutanları yanından uzaklaştırdı ve onları ülkenin çeşitli yörelerine dağıttı. Askeri ve sivil otoriteyi birbirinden ayırarak vesayet sistemini yok etti. Mali sistemi düzenleyerek ekonomik yapıyı güçlendirdi.

Ama başka bir şey daha yaptı. Büyük Roma İmparatorluğu'nun başkentini Roma'dan Nikomedia'ya taşıdı. Yani 284 yılından başlayarak Roma İmparatorluğu yeni başkentten yönetilmeye başlandı. Önce imparatorluk sarayı yenilendi ve imparatoriçe için bir bölüm eklendi. Bugün çok küçük bir parçası kalan İzmit surlarını tamir ettirdi. Küçük bir hipodrom inşa ettirerek halkın eğlenmesini sağladı.

Komutan Konstantin İzmit'te ve imparatora yakın kişiler arasındaydı. Bir gün birliktedirler. Diokletian'a sordu:

"Majeste, burada olmaktan memnun musunuz?"

"Burası iklimi itibariyle beni çok mutlu ediyor. Roma'dan oldukça küçük ama, her türlü hizmeti buraya taşıyabildik. Hemen aşağıya indiğimizde deniz kenarına varıyoruz. Oraya yazlık bir saray yaptırдыm. Ayrıca küçük bir limanı var. Gerek savaş ve gerekse ticari gemilerin yanaşmasına uygun. Özellikle Mısır'dan ve Libya'dan gelen hububat, meyve ve yağ; Midilli, Kıbrıs, İtalya ve Galya'dan (Fransa) gelen şaraplar bu limanda indirilip depolanıyor... Roma'ya gelince. O kadar meraklı olma. Roma gerçekten muhteşem eserlerle süslüdür. İlk gördüğünde her şeyden hoşlanacak ve hayran kalacaksın. Ama işin içine girildiğinde anlayacaksın ki, orası bir fesat kaynağı ve ihanet yuvasıdır. Orada yaşadıkça bu seni sarıp sarmalar. Artık muhteşem eserlerin hiçbirini görmezsin ve bir an evvel oradan kaçmak istersin. Bu sözlerim kulaklarına küpe olsun," dedi.⁽¹⁾

Güçlü bir yönetim kuran ve geleceği emniyet altına alarak istikrarı sağlayan Diokletian, 21 yıl sonra yani 305 yılında, tarihte istifa ederek görevinden ayrılan ilk imparator oldu. Zaman zaman geri dönmesi için yapılan çağrıya karşılık, *"Peki ama neden? diye sorar ve ekler, "Ben lahana yetiştirmek için harcadığım zamanımı imparatorluğu yönetmek için israf edemem!"*⁽²⁾

330 yılına gelindiğinde artık Roma İmparatorluğu'nun tek bir imparatoru vardı. O da Büyük Konstantin'di. Konstantin ise başkenti Yeni Roma'ya yani Konstantinople'a (İstanbul) taşıdı. Bu tarihe kadar 46 yıl içinde dört Roma imparatoru; Galerius, Maximin Daia, Licinius ve Konstantin İzmit'i başkent olarak kullandılar.

(1) Radi Dikici, *Büyük Konstantin, Helena ve Fausta*, s. 8-9.

(2) Micheal Grant, *The Emperor Constantine*, s. 22.

Üzülerek ifade etmek gerekir ki, özellikle son 50 yıl içinde İzmit'te koca bir tarih yok olmuştur. Ancak son on yıl içinde özellikle Roma dönemine ait eserlere sahip çıkılarak Arkeoloji ve Etnoğrafya Müzesi kurulmuştur. Müzedeki devasa Herakles heykeli ve bahçedeki yaz, sonbahar ve kışı temsil eden heykeller çok dikkat çekmektedir. Bugün artık İzmit'te bulunan her tarihi eser dikkatle korumaya alınmaktadır.

İsa'nın Çarmıha Gerildiği Kutsal Haç (*Crux Vera*) Nasıl Bulundu ve Günümüze Kadar Nerede Saklandı?

İmparator Büyük Konstantin'in 75 yaşındaki annesi İmparatoriçe Helena, onun için biraz zahmetli olan yolculuktan sonra 325 yılının Haziran ayının sonunda Kudüs'e vardı. Kendisini vali ve Patrik Macarius karşıladı. Helena, yol yorgunluğunu atmak için bir hafta kadar dinlendi. Bir gece rüyasında İsa Peygamberi ve Kutsal Haç'ı görünce valiyi çağırdı. "Yarın sabah erkenden beni Efendimiz İsa'nın çarmıha gerildiği yere götürmenizi istiyorum," dedi.

"Majesteleri, Efendimizin çarmıha gerildiği tepenin olduğu yere daha sonra Roma İmparatorları Venüs Tapınağı inşa ettirmişlerdir. Ancak tapınak şu anda bakımsızlıktan harabe halindedir," diyerek Patrik Macarius açıklama yaptı.

"Ne halde olursa olsun görmek istiyorum."

Ertesi sabah yola çıkan Helena Venüs Tapınağı'na gelince valinin yanındaki bir heyetle kendisini beklediğini gördü. Hep birlikte yıkıntı halindeki tapınağın içine girdiler. Helena tapınağın dua salonu olduğunu tahmin ettiği alanın tam ortasına gelince birden durdu, gözlerini kapattı; sanki ayağının altından gelen bir duygu seli bütün benliğini kaplamıştı. Birkaç dakika öylece kaldı. Kendine gelince valiyeye döndü.

"Yarın sabahtan başlayarak çok büyük bir titizlikle bu tapınağın kalıntılarının temizlenmesini istiyorum. Sadece bu salonun tabanına dokunulmayacaktır. O noktaya gelince beni haberdar edeceksiniz ve ben buraya tekrar gelip ne yapılması gerektiğini söyleyeceğim."

Yaklaşık iki aylık bir çalışma sonunda Venüs Tapınağının bütün kalıntıları ortadan kaldırıldı. Ortada sadece salonun tabanı vardı. Valinin

haberi üzerine ertesi sabah erkenden Helena oradaydı. Valiye döndü, “Buradaki çalışmalarını yöneten kimdir?” diye sordu.

Oldukça yaşlı görünen biri ortaya çıktı.

“Bana isminizi ve eğitiminizi söyleyin. Onları öğrendikten sonra size bildireceklerimi harfiyen uygulayacaksınız.”

“Majeste benim adım Hermegones. İskenderiye’de mimarlık, mühendislik ve matematik okudum. Özellikle eski binaların restorasyonu konusunda tecrübe sahibiyim.”

“Hermegones, bu sefer senden istediğim restorasyon değil, ondan daha önemli. Bu salonun kazısını yapacaksınız ama aynı restorasyon yapar gibi titizleneceksiniz. Santim santim ilerleyeceksiniz. Bu salonun altında önemli bir şeyle karşılaşacağımızı biliyorum, hissediyorum. O bulacağımız şeyin en küçük bir tahribata uğramaması lazım. Her gün gelip çalışmaları takip edeceğim.”

“Anladığım kadarıyla Majeste, bu salonun altında bulunacağını tahmin ettiğiniz şey çok değerli.”

“Evet ama aradığımız bir hazine değil. Daha önemli bir şey. Efendimiz İsa burada çarmıha gerildi. O çarmıhın bu salonun altında olduğunu tahmin ediyorum.”

Yirmi gün sonra Hermegones Helena’nın huzurundaydı.

“Bir şey mi buldunuz?” diye sordu Helena.

“Majeste, gelip kendiniz görmelisiniz. Salonun altında çok büyük bir odaya ulaştık. Etrafını temizledik ve kapısının bulunduğu yeri kazarak girişi sağlayacak biçimde açtık. Ama kapıyı siz gelmeden açmak istemedik.”

“Hemen geliyorum. Umut ederim ki odaya girdiğimizde hayırlı bir sonuca ulaşırız.”

Helena doğruca kazı yerine gitti. Zamanın tahribatına uğradığı için kapıyı açmaları oldukça uzun sürdü. Önden, elinde meşaleyle herhangi bir tehlike olmasın diye Hermegones içeri girdi. Sonra Helena’ya içeri girmesi için işaret etti. Oldukça büyük olan odada İsa’nın çarmıha gerildiği Kutsal Haç-*Crux Vera* yerde durmaktaydı. Toz içinde olmasına rağmen sapa sağlamdı. Üzerinde sadece iki çivi vardı. Diğer iki çivi ise yere atılmıştı. Ayrıca yerde etrafa saçılmış bazı çanak çömlek parçaları görülüyordu. Sağlam görülen bir kâse ise yana devrilmiş halde yerde durmaktaydı.

Radi Dikici, Bizans üzerine yeni bilgilerin ışığında, bu zengin tarihsel dönemin önemli olaylarını, sosyal ilişkilerini ve saray hayatını ele aldığı yazılarını bu kitapta bir araya getiriyor. Aynı zamanda bir rehber niteliğinde de olan *Bizans'ı Anlamak*, dönemin değer yargılarının yanı sıra Ortodoks Kilisesi'nin, dolayısıyla dini inançların, toplumu ve Bizans yönetimini ne kadar etkilediğini de tespit ediyor.

Seçilmiş bazı konu başlıkları:

- Çağa damgasını vuran uluslararası ilişkiler...
- İmparator ve imparatoriçelerin özel hayatları...
- İsa'nın çarmıha gerildiği haçın yeri...
- Üç Haçlı Seferi'nin hikâyesi...
- Hazreti Muhammed'in dönemin hükümdarlarına gönderdiği üç mektup...

www.remzi.com.tr

ISBN 978-975-14-1727-5

9 789751 417275

₺ 20,00